

БЮЛЕТИН

Решения на ЕСПЧ

по дела срещу

България

Брой 26
Април – Юни
2023 г.

Бюлетинът е разработен в рамките на предефиниран проект № 5 „Засилване на националния капацитет за ефективно изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека“ рег. № 93-00-77/04.03.2020 г, с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021 г. по Програма “Правосъдие” .

Цялата отговорност за неговото съдържанието се носи от бенефициента и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на програмния оператор или на донора.

За донора

Целта на финансовият механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм 2014-2021 г. (ФМ на ЕИП и НФМ) е намаляване на икономическите и социални различия и укрепване на двустранните отношения чрез партньорски проекти, обмен на опит и добри практики.

България е четвъртият най-голям получател на средства: 210,1 млн. евро.

Норвежкия финансов механизъм осигурява 95,1 млн. евро, предоставени от Норвегия.

Съставител:

Дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека”, Министерство на правосъдието

Контакти за кореспонденция:

Електронна поща: project5@justice.government.bg

Интернет страница: <http://humanrights.bg/>

ФБ страница на Програма „Правосъдие“: <https://www.facebook.com/MJNFM>

Съдържание¹

■ „Кулинов и други срещу България“ жалби № 28151/15 и 2 други.....	6
■ „Т. Х. срещу България“ жалба № 46519/20	8
■ „Симонова срещу България“ жалба № 30782/16	11
■ „Местан срещу България“ жалба № 24108/15	13
■ „Саксгобургготски и Хробок срещу България“ жалби № № 38948/10 и 8954/17	15
■ „А. Е. срещу България“ жалба № 53891/20	19
■ „А и други срещу България“ жалба № 28383/20	22
■ „Кузманова и Иванов срещу България“ жалба № 56289/19	24
■ „Станеви срещу България“ жалба № 56352/14	26
■ „Камал срещу България“ жалба № 21971/21	29
■ „Оссо срещу България“ жалба № 80857/17	32
■ „Кукавица срещу България“ жалба № 57202/21	34
■ „Жаблянов срещу България“ жалба № 36658/18	36
■ Приятелски споразумения и едностранни декларации	41

¹ Решенията на камара по същество стават окончателни при условията на член 44 § 2 от Конвенцията:

- а) когато страните заявят, че няма да поискат делото да бъде отнесено до голямата камара; или
- б) три месеца след датата на решението, ако не е поискано отнасяне на делото до голямата камара; или
- в) когато съставът на голямата камара отхвърли молбата за отнасяне, подадена съгласно член 43.

Решенията на комитет по същество при наличието на установена практика на Съда по разглеждания въпрос са окончателни (член 28 § 1 б) и § 2 от Конвенцията). Окончателни са и решенията по допустимост (член 28 § 1 а) и § 2 от Конвенцията).

■ Каталог на решенията

Член 2

Право на живот

1. [„Станеви срещу България“, жалба № 56352/14](#)
2. [„Камал срещу България“, жалба № 21971/21](#), решение по допустимост

Член 3

Забрана на изтезанията

1. [„А. Е. срещу България“, жалба № 53891/20](#)
2. [„Стоилов срещу България“, жалба № 52550/20](#)
3. [„Ахмедов срещу България“, жалба № 40631/20](#)

Член 6

Право на справедлив съдебен процес

1. [„Маркова и други срещу България“, жалби № № 31163/18 И 40060/18](#)
2. [„Тимотей Моторс ЕООД срещу България“, жалба № 27026/16](#)

Член 8

Право на зачитане на личния и семейния живот

1. [„Симонова срещу България“, жалба № 30782/16](#)
2. [„А и други срещу България“, жалба № 28383/20](#)
3. [„Оссо срещу България“, жалба № 80857/17](#)
4. [„Кукавица срещу България“, жалба № 57202/21](#)
5. [„Стефанов и други срещу България“, жалба № 50986/16](#)
6. [„Георгиев срещу България“, жалба № 73086/12](#)
7. [„Янкабаков срещу България“, жалба № 46067/16](#)

Член 10

Свобода на изразяването на мнение

1. [„Местан срещу България“, жалба № 24108/15](#)
2. [„Жаблянов срещу България“, жалба № 36658/18](#)

Член 14 Забрана на дискриминацията

1. [„Т. Х. срещу България“, жалба № 46519/20](#)

Член 41 Справедливо обезщетение

1. [„Саксбургготски и Хробок срещу България“, жалби № № 38948/10 и 8954/17](#)
2. [„Стоянов и Табаков срещу България № 2“, жалба № 64387/14](#)

Член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията Защита на собствеността

1. [„Кулинов и други срещу България“, жалби № 28151/15 и 2 други](#)
2. [„Кузманова и Иванов срещу България, решение по допустимост жалба № 56289/19](#)
3. [„Георгиеви срещу България“, жалба № 37273/20](#)

■ „Кулинов и други срещу България“ жалби № 28151/15 и 2 други

Решение от 13.04.2023 г.²

Нарушение на член 1 от Протокол № 1

Делото касае отнемането на предполагаеми приходи от престъпление по реда на Закона за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност от 2005 г. Съдът установява нарушение на член 1 от Протокол № 1, тъй като счита, че мотивите на националните съдилища относно наличието на причинно-следствена връзка между престъпното поведение на жалбоподателите и активите, чието отнемане е постановено, са недостатъчни.

А. Жалба № 28151/15

Фактите и оплакванията

На 3 февруари 2009 г. жалбоподателят сключва споразумение с прокуратурата по обвинение за престъпление по чл. 346, ал. 3 (предлагане на съдействие за връщане на противозаконно отнето превозно средство). От деянието не е последвала имотна облага. В производството за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност са отнети апартамент в София, придобит през 2008 г., дружествени дялове, 72 715 лв., налични по банкова сметка, мотор, суми, получени от продажба на движимо и недвижимо имущество.

Б. Жалба № 7413/21

На 6 октомври 2003 г. е одобрено споразумение между жалбоподателя и прокуратурата по обвинения за измама, извършена през 1999 г. Той е получил 614 евро от жертвите, които впоследствие им е възстановил. В производството за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност са отнети пет студиа в София, придобити през 2007 г., кола, депозити в банкова сметки в общ размер на 122 000 евро.

В. Жалба № 30642/21 г. е подадена от три физически лица и едно дружество. С решение на Русенския окръжен съд от 4 март 2013 г. първият жалбоподател е осъден за укриване на данъци в периода между 2006 г. и 2008 г. В производството за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност са отнети редица недвижими имоти, придобити между 2001 г. и 2012 г., автомобили, два селскостопански самолета, придобити от дружеството през 2005 г., парични суми, получени от продажбата на превозни средства или депозити в банкови сметки.

² <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224081>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30972> - решението в превод на български език

Правото

ЕСПЧ посочва, че и в трите случая предикатните престъпления не са донесли финансови облаги и властите не са посочили в каква друга „престъпна дейност“ са били замесени жалбоподателите. В случая по първата жалба националните съдилища приемат, че жалбоподателят е извършвал и други престъпления от същия вид, но това предположение не е подкрепено от никакви доказателства. В случая по втората жалба отнетите активи са придобити много години след предикатното престъпление и след като жалбоподателят е напуснал България. Що се отнася до третата жалба, макар първият жалбоподател да е осъден за престъпление, извършено между 2006 г. и 2008 г., националните съдилища изглежда са приели, че той е бил замесен в неуточнени престъпни дейности, довели до облаги, още от 1998 г.

ЕСПЧ не счита, че властите са предоставили каквито и да било релевантни подробности относно престъпното поведение, което би могло да генерира предполагаемите облаги от престъпление, както се изисква в *Тодоров и други*. Националните съдилища основно са разчитали на потенциала на престъпленията от съответния вид да генерират доходи, както и на несъответствията между доходите на жалбоподателите, които са счетени за „законни“ и техните разходи. Поради изложеното Съдът счита, че мотивите на националните съдилища относно наличието на причинно-следствена връзка между престъпното поведение на жалбоподателите и активите, чието отнемане е постановено, са недостатъчни.

Съдът присъжда обезщетения за неимуществени вреди в размер на 3000 евро на всеки от жалбоподателите (с изключение на дружеството жалбоподател по третата жалба), както и 200 евро за разходи и разноски по първата жалба, и 2000 евро – по третата жалба.

■ „Т. Х. срещу България“

жалба № 46519/20

Решение от 11.04.2023 г.³

Няма нарушение на член 14 от Конвенцията

Делото касае оплакване за дискриминация на дете с поведенчески трудности от страна на неговата учителка и директорка в първите две години от началното училище. Разглеждайки един по един и хронологично посочените от жалбоподателя инциденти, ЕСПЧ счита, че учителката на жалбоподателя и директорката на училището са имали обективни и разумни основания да предприемат съответните действия. Следователно те не са необосновани, неразумни или непропорционални. Съдът приема също така, че директорката и учителката на жалбоподателя не са останали безучастни към неговото увреждане и произтичащите специални нужди, като изглежда са предприели редица разумни мерки по случая. Съдът припомня, че разпоредбата на член 14 изисква създаването на разумни улеснения, а не на всички възможни такива, независимо от техните последици и свързаните с това практически аспекти.

Фактите и оплакванията

Жалбоподателят е роден през 2004 г. Той имал поведенчески трудности и по-късно му е поставена диагноза хиперкинетично разстройство и специфично разстройство на развитието на училищните умения. Жалбоподателят се оплаква, че е бил дискриминиран от директорката и учителката си през първите две години в началното училище – от 2011 г. до 2013 г. Той твърди, на първо място, че е бил тормозен и са се отнесли с него непрофесионално, и на второ място, че не са успели да организират обучението му по начин, съответстващ на специалните му образователни потребности.

Комисията за защита от дискриминация и националните съдилища отхвърлят подадената жалба във връзка със случая.

Съдът разглежда оплакването по член 14 от Конвенцията във връзка с член 2 от Протокол № 1 към Конвенцията (право на образование).

³<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224076>

Правото

На първо място ЕСПЧ припомня приложимите общи принципи. Дискриминация въз основа на увреждане, което попада в категорията „друг признак“ би могла да се състои не само в по-неблагоприятно третиране поради увреждане без разумна и обективна обосновка, но и в липсата на осигуряване на „разумни улеснения“. Понятието „разумни улеснения“ в този контекст трябва да се разбира в смисъла, посочен в член 2 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, в светлината на която следва да се тълкува член 14, когато се прилага в такива хипотези. „Разумните улеснения“ в сферата на обучението могат да приемат различни материални или нематериални форми, например обучение на учителите, адаптация на учебната програма, подходящи съоръжения, в зависимост от увреждането. Задачата на ЕСПЧ не е да определя тези различни варианти в конкретен разглеждан случай, тъй като националните власти са в по-добра позиция да сторят това, като следва да се подчертае, че те трябва да положат специално внимание към избора си в това отношение. Накрая Съдът подчертава, че увреждането може да се състои или да е резултат не само от физическо, но и от умствено или поведенческо увреждане.

ЕСПЧ ограничава настоящия случай до разглеждането на определени инциденти, посочени от жалбоподателя, които са се случили през първите две години в началното училище. На първо място Съдът обсъжда дали необосновано жалбоподателят е третиран по-неблагоприятно от другите ученици въз основа на признак увреждане. Макар да са били налице някои индикации, че жалбоподателят има поведенчески проблеми и ще срещне трудности в училище дори още преди да е започнал да го посещава, учители и директорката на училището са били уведомени за конкретното естество на неговото разстройство, едва в началото на втората учебна година.

Разглеждайки инцидентите хронологично, един по един, ЕСПЧ счита, че учителката на жалбоподателя и директорката на училището са имали обективни и разумни основания да предприемат съответните действия, поради което и не може да приеме, че те са необосновани, неразумни или непропорционални. Те включват:

- Свикването на заседание на училищната комисия за превенция на противообществените прояви в опит да се насочат опасенията на училището на вниманието на родителите и да се потърси начин за справяне с тяхна помощ.
- Реакцията на директорката на инцидентите с насилие между жалбоподателя и другите ученици и на оплакванията на майка му относно тези инциденти.
- Дисциплинарно наказание, наложено на жалбоподателя, очевидно предшествано от продължителни неформални усилия за справяне с поведението му и предизвикано от значителен брой случаи на лошо поведение в клас, особено прояви на агресия към други ученици и учители. ЕСПЧ отбелязва, че наложената санкция е сравнително лека – предупреждение за преместване в друго училище, което е било отменено след изясняване на диагнозата.
- Многократните забележки от учителката на жалбоподателя за

неговото поведение и отстраняването му от час, за да не нарушава учебния процес. В тази връзка Съдът се позовава на констатациите в националното антидискриминационно производство и посочва, че също не е убеден, че той е бил набелязан и тормозен от учителката заради неговото увреждане.

- Реакцията на директорката след случай, при който жалбоподателят е бил ударен от един от своите учители. Съдът подчертава, че шамар по лицето, нанесен от лице с власт, което има контрол над друг – дори ако е импулсивен акт, е неоправдано от гледна точка на член 3 от Конвенцията. Освен това, съгласно член 8, националните власти трябва да предприемат стъпки, за да осигурят нулева толерантност към всяко насилие или злоупотреба в образователните институции. Въпреки това случаят незабавно е разследван от директорката и учителят е санкциониран. При липсата на повече подробности, Съдът не може да приеме, че избраната санкция (порицание) е била твърде снизходителна. Също така, няма данни родителите на жалбоподателя да са търсили допълнително обезщетение от учителя или училището.
- Решението на директора да позволи на жалбоподателя да прекъсне обучението си през втория срок на втората година, което е основано на изричната молба на родителите и медицинска препоръка, като след това жалбоподателят е успял да повтори втори клас в друго училище.

На второ място ЕСПЧ обсъжда дали са предприети „разумни улеснения“. Съдът посочва, че още преди да е известна диагнозата, директорът и учителката на жалбоподателя са предприели стъпки да се справят с поведенческите му проблеми и да получи ефективно обучение. Изглежда, че в този момент нито на родителите, нито на училището са били напълно ясни конкретното естество на проблемите и специфичните стъпки за справяне с тях.

При натрупването на трудности с поведението на жалбоподателя, през втория срок на първата учебна година директорката и учителката предприемат по-формални стъпки, като свикването на училищната комисия за предотвратяване на антисоциално поведение и училищния педагогически съвет. Не изглежда обаче на тези срещи те да са действали по неотстъпчив начин. Целта им е била не жалбоподателят да бъде наказан, а по-скоро поведението му да бъде насочено в положителна посока с помощта на неговите родители.

В рамките на един месец след като е била уведомена за диагнозата на жалбоподателя и за удостоверяването на неговите специални образователни потребности, директорката е предприела стъпки за приспособяване: предложен е проект на индивидуален учебен план, сформирани е екип за изготвянето на такъв план и са осигурени индивидуални уроци с ресурсен учител. Отказът на молбата на родителите да бъде преместен в друг клас е основан на политиката на училището във всеки клас да има само едно дете със специални образователни потребности и на становището, че предизвикателното му поведение ще остане, независимо от личността на неговия учител и

съученици. ЕСПЧ посочва, че тези деликатни и силно зависещи от контекста решения са в сферата на преценката на училищните власти.

В заключение, Съдът посочва, че директорката и учителката на жалбоподателя не са останали безучастни за неговото увреждане и произтичащите специални нужди, като изглежда са направили серия от разумни начини за приспособяване в тази връзка. Естеството на уврежданията на жалбоподателя е било такова, че неговото държание е имало отрицателно въздействие върху безопасността, благосъстоянието и възможността да се осигури ефективно образование на другите ученици. Директорката и учителката му са били ангажирани с трудното балансиране между неговите и интересите на другите ученици. Разпоредбата на член 14 изисква създаването на разумни улеснения, а не на всички възможни такива, независимо от техните последици и свързаните с това практически аспекти.

С оглед изложеното ЕСПЧ приема, че в настоящия случай не е налице нарушение на член 14 от Конвенцията.

■ „Симонова срещу България“ жалба № 30782/16

11

Решение от 11.04.2023 г.⁴

Нарушение на член 8 от Конвенцията

Делото касае разрушаването на незаконно издигната постройка, която жалбоподателката твърди, че е единственото жилище за нея и децата ѝ. Съдът намира, че липсва преценка за пропорционалността на мярката, както в заповедта за премахване на постройката, така и в рамките на съдебното производство по нейното обжалване. ЕСПЧ отбелязва редицата нередности при издигането на постройката и нейното състояние, като същевременно разяснява, че съображения, свързани с риска поне четири малолетни деца да останат бездомни, биха могли да са силен аргументи в полза на това премахването на постройката да е придружено от подходящи стъпки, които биха могли да облекчат сериозните трудности, произтичащи за жалбоподателката.

Фактите и оплакванията

Жалбоподателката има седем деца, родени между 1996 и 2011 г. През 2007 г. тя и друго лице придобиват 2/3 от земеделска земя в близост до гр. Куклен. През 2009 г. двамата, заедно със

⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224074>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30999> - решението в превод на български език

собственика на останалата 1/3 получават разрешение за строеж на сервизна постройка до 35 кв. м. Постройката не е била снабдена с електричество и канализационни съоръжения. При нейното построяване, жалбоподателката е декларирала, че ще се ползва за селскостопански нужди. След оплакване от съсед, че част от сградата е върху неговата земя, е извършена проверка, а през май 2014 г. заместник кмета на гр. Куклен издава заповед за нейното премахване. Установено е, че постройката е изградена частично върху чужда земя, без строителни книжа, и се използва за жилищни цели, в нарушение на приложимото законодателство.

Жалбоподателката се оплаква, че заповедта за събаряне на постройката, нарушава правото ѝ на зачитане неприкосновеността на жилището ѝ, защитено от член 8 от Конвенцията.

Правото

ЕСПЧ приема, че заповедта за събаряне на постройката е в съответствие със закона и преследва легитимна цел, като основният въпрос е дали тази мярка също така е била необходима в едно демократично общество. ЕСПЧ отбелязва, че основните принципи в ситуацията на разрушаване на сграда, която е нечие единствено жилище са посочени по делото *„Иванова и Черкезов срещу България“*. ЕСПЧ подчертава, че лицата, които са изправени пред опасността да изгубят единственото си жилище в резултат на планирано събаряне трябва да могат в рамките на съответното производство да получат разглеждане на пропорционалността на мярката в светлината на техните конкретни обстоятелства.

В настоящия случай липсва такава преценка в заповедта за премахване на постройката. Освен това не изглежда в процеса, довел до нейното издаване, преследваната със заповедта цел да е била съпоставена спрямо конкретните обстоятелства на жалбоподателката. Макар само по себе си това да не е проблем, ЕСПЧ посочва, че този въпрос не е обсъден и след това от Пловдивския административен съд в производство по обжалване на заповедта. Съдът не е взел предвид всички фактори, които могат да повлияят на пропорционалността на намесата, както са изложени по делото *Иванова и Черкезов*, и не се е опитал да съпостави интереса на жалбоподателката да продължи да живее с децата си в постройката спрямо ползите от нейното събаряне. ЕСПЧ посочва редицата нередности при издигането на постройката и нейното състояние, като същевременно отбелязва, че съображения, свързани с риска поне четири малолетни деца да останат бездомни биха могли да са силен аргумент в полза на това премахването на постройката да е придружено от подходящи стъпки, които биха могли да облекчат сериозните трудности, произтичащи за жалбоподателката – например, стъпки от страна на социалните или други органи, имащи за цел да гарантират, че тя и нейните деца ще могат да намерят незабавно подходящо алтернативно настаняване, независимо дали със собствени средства, чрез помощ от други, или чрез помощ от властите. Пловдивският административен съд изглежда не е получил изчерпателна информация по всички тези въпроси при решаването на делото или не се е опитал да ги изясни. Отлагането на изпълнението на заповедта за премахване на постройката, макар несъмнено да предлага

известна отсрочка, само по себе си не води до адекватно решение на проблема, пред който е изправена жалбоподателката. Следователно е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

Съдът присъжда на жалбоподателката обезщетение за неимуществени вреди в размер на 4500 евро.

■ „Местан срещу България“ жалба № 24108/15

Решение от 02.05.2023 г.⁵

Нарушение на член 10 от Конвенцията

Жалбата е подадена от г-н Лютви Местан, който в релевантния период е председател на Движението за права и свободи. Той повдига оплакване по член 10 от Конвенцията (свобода на изразяване) във връзка с наложената му глоба за провеждане на предизборна агитация на турски език по време на кампанията за парламентарните избори през 2013 г. в нарушение на чл. 133 от Изборния кодекс в сила към момента (впоследствие възпроизведен в Изборния кодекс от 2014 г.). ЕСПЧ намира, че абсолютният характер на забраната е лишила националните съдилища от възможността да извършат подходящ съдебен контрол. Съдът счита, че въпросната забрана не отговаря на належаща обществена нужда и не е пропорционална на легитимните цели, посочени в член 10 от Конвенцията.

Фактите и оплакванията

През м. май 2013 г. Областният управител на Сливен намира, че г-н Местан е нарушил Изборния кодекс, като е говорил на турски език на състояло се на 5 май 2013 г. събитие, част от предизборната кампания на партията му. На митинга, проведен в близост до с. Ябланово, той говорил на турски език седем минути. Областният управител му налага административно наказание – глоба, в максимално възможният, съгласно приложимото законодателство, размер от 2000 лв.

Г-н Местан обжалва наложеното наказание пред Районен съд - Котел, твърдейки, наред с останалото, че предвидената в Изборния кодекс забрана за провеждане на предизборна кампания на език, различен от българския, противоречи на член 10 от Конвенцията. В решението си от м. юли 2014 г. районният съд посочва, че на 5 май 2013 г. жалбоподателят е провел предизборна кампания на турски език, без

⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223278>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30959> - решението в превод на български език

да е осигурил превод на български език, в нарушение на Изборния кодекс. Вземайки предвид, че това е негово първо нарушение, съдът намалява размера на глобата на 500 лв. Решението е потвърдено от Административен съд – Сливен.

Правото

ЕСПЧ отбелязва, че административното наказание, наложено на жалбоподателя, представлява намеса в правото му на свободно изразяване. Намесата е предвидена в закона и преследва легитимна цел – предотвратяване на безредици и защита на правата на другите.

По отношение на това дали намесата е била необходима в едно демократично общество, Съдът отбелязва, че Изборният кодекс въвежда абсолютна забрана за използване на език, различен от българския, в предизборна кампания, като всяко нарушаване на забраната се наказва с налагане на глоба. Според Съда абсолютният характер на забраната е лишил националните съдилища от възможността да упражнят подходящ съдебен контрол. Това става ясно от факта, че при разглеждането на делото районният съд се е ограничил да установи, въз основа на видеозапис, писмени документи и свидетелски показания, че в хода на предизборната си кампания жалбоподателят е използвал по време на митинга език, различен от българския.

ЕСПЧ посочва, че държавите имат право по принцип да регулират използването на език – в някои форми или с оглед обстоятелства, свързани с комуникация с обществото – от кандидатите или други лица по време на предизборна кампания, и, ако е необходимо, да налагат определени ограничения във връзка с „належаща обществена нужда“. Въпреки това законова уредба, състояща се в пълна забрана за използване на език, различен от официалния, в съчетание с административни санкции, не може да се счита за съвместима с основните ценности на демократичното общество, които включват свободата на изразяване, защитена от член 10 от Конвенцията. В тази връзка, ЕСПЧ посочва, че в случая използваният от жалбоподателя турски език, е негов и на малцинството, към което се е обърнал, майчин език. Пред националните съдилища, жалбоподателят се е позовал на факта, че митингът е бил многоброен и е имало по-възрастни хора, които са разбирали по-добре турски, отколкото български език. С оглед специфичния контекст на изборите и факта, че свободни избори са немислими без свободното разпространение на политически мнения и информация, Съдът счита, че правото да се разпространяват политически възгледи и правото на другите да ги получават би било безсмислено, ако възможността да се използва езика, на който тези възгледи и идеи могат да бъдат предадени по подходящ начин, е съпроводена със заплахата от санкции, дори и те да са административни по своя характер.

ЕСПЧ също отбелязва, че въпросната разпоредба на Изборния кодекс нееднократно е била критикувана от Консултативния комитет по Рамковата конвенция за защита на националните малцинства и от Венецианската комисия, които установяват, че тя лишава малцинствата от възможности за ефективно участие в обществените дела чрез избори. Съдът се позовава още и на препоръките и становищата на

компетентните международни органи, които подчертават значението на това да се позволи на кандидатите от малцинствени групи да използват майчиния си език при предизборната кампания, за да се гарантира на лицата, принадлежащи към такива групи, равен достъп до избори с останалите граждани.

Съдът също така подчертава значението на плурализма, толерантността и защитата на малцинствата в демократичното общество и отбелязва, че зачитането на малцинствата далеч не отслабва демокрациите, а може ги направи по-силни.

С оглед изложеното и въпреки свободата на преценка, предоставена на националните власти, Съдът счита, че въпросната забрана не отговаря на належаща обществена нужда и не е пропорционална на легитимните цели, посочени в член 10 от Конвенцията. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

ЕСПЧ присъжда обезщетение за неимуществени вреди в размер на 1200 евро, както и 3200 евро за разходи и разноски.

■ „Саксгобургготски и Хробок срещу България“

жалби № № 38948/10 и 8954/17⁶

15

Решение за справедливо обезщетение от 02.05.2023 г.

След основното решение по делото, обявено на 7 септември 2021 г., жалбоподателите претендират вреди от невъзможността да извършват стопанска дейност по сеч в горите, спрямо които има висящо гражданско производство. По отношение на периода, за който следва да бъдат обезщетени, Съдът отбелязва, че постановявайки основното решение по делото, не е бил наясно с наложената от СОС обезпечителна мярка под формата на забрана на сеч, т.е. приел е, че забраната за стопанска дейност произтича единствено от приетия от Народното събрание мораториум. Въпреки това ЕСПЧ счита, че няма причина на настоящия етап да промени изводите си, че нарушението касае целия период (18 ноември 2009 г. до настоящия момент) и им присъжда 1 635 875 евро. С оглед на факта, че националното производство, в което се решава въпроса за правото на собственост на жалбоподателите върху горите, все още е висящо, ЕСПЧ

⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224434>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30968> - решението в превод на български език

отбелязва уверенията на жалбоподателите, че всяко получено обезщетение ще бъде взето предвид след приключване на производството. По-конкретно, за да се предотврати неоснователното обогатяване на жалбоподателите от настоящото решение, Съдът постановява следното – ако националните съдилища в крайна сметка решат че жалбоподателите не са собственици на имотите или на някои от тях, те ще трябва да възстановят на държавата съответната част от присъденото обезщетение, в случай че е то е изплатено междувременно.

Фактите и оплакванията Двете жалби са подадени от г-н Симеон Саксбургготски и неговата сестра, г-жа Мария-Луиза Хробок и са свързани с опитите им за възстановяване на собствеността върху редица царски имоти.

След установяването на комунистическия режим, през 1947 г. е приет Закон за обявяване за държавна собственост на имотите на семействата на бившите царе Фердинанд I и Борис III и техните наследници. Този закон е обявен за противоконституционен с решение № 12 от 4 юни 1998 г. на Конституционния съд. След решението на Конституционния съд, жалбоподателите търсят възстановяването на къщата на тяхната леля, княгиня Евдокия, шест имения из страната заедно с построените сгради (Баня, Врана, Бистрица, Саръгьол, Ситняково и Кричим), както и гори с обща площ от 2,150 хектара. В периода 2001 – 2004 г. те успяват да влязат във владение на имотите, с изключение на Кричим.

През 2009 г. Народното събрание с решение налага мораториум върху разпореждането с поземлени имоти, земеделски земи, гори, сгради и движими вещи, за които има постановени решения за признаване и възстановяване правото на собственост или са дадени като обезщетение на наследниците на бившите царе Фердинанд I и Борис III и спиране на експлоатационната и строителната дейност в посочените имоти. Мораториумът все още е в сила. Преди това, влизайки във владение на тези имоти, двамата жалбоподатели са изготвили и съгласували с компетентните власти десет-годишен план за дейности по сеч в тях.

През 2009 г. и 2011 г. властите започват съдебни производства по отношение на всички имоти, с изключение на къщата на княгиня Евдокия и имота в с. Баня. Ревандикационният иск на държавата срещу жалбоподателите и останалите наследници на Цар Фердинанд I относно горските имоти е предявен през ноември 2009 г. Делото до ден днешен е висящо на първа инстанция пред Софийски окръжен съд (СОС).

В основното си решение по делото, обявено на 7 септември 2021 г., ЕСПЧ отхвърля като недопустими по-голямата част от оплакванията на жалбоподателите. Съдът установява нарушения член 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността) и на член 6 § 1 от Конвенцията (достъп до съд) само по отношение на две от многобройните оплаквания на

жалбоподателите: а) че мораториумът от 2009 г. нарушава правата им на държатели на горски площи (нарушение на член 1 от Протокол 1), най-вече защото действа прекомерно дълго и не подлежи на обжалване пред съд, и б) че решението на НС в частта за налагане на мораториум върху разпореждането с имота в с. Баня и върху търговското ползване на Ситняково, Саръгьол, Бистрица, Врана, Баня и горските площи не подлежи на обжалване пред съд (нарушение на член 6 § 1). Съдът отлага разглеждането на въпроса относно претенциите на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Както основното, така и настоящото решение на ЕСПЧ са постановени с участието на *ad hoc* съдия Майя Русева, определена на мястото на отделия се съдия Йонко Грозев.

Правото ЕСПЧ отбелязва, че след постановяването на основното решение по делото, страните са го уведомили за това, че в рамките на посоченото по-горе производство по ревандикационния иск, на 3 септември 2011 г. СОС е наложил обезпечителна мярка – забрана за всякаква сеч в процесните гори. На 7 март 2019 г. останалите наследници на Цар Фердинанд I сключват споразумение с държавата, с което я признават за собственик на имотите и посочват, че никога не са ги владеели и не са ги считали за своя собственост. Споразумението е одобрено от СОС на 11 март 2019 г. и производството в частта срещу тези ответници е прекратено.

Претенциите на жалбоподателите пред ЕСПЧ са за обезщетение за претърпените имуществени вреди поради невъзможността да получават доходи от сеч в горите вследствие наложения мораториум. Те представят експертно заключение, в което е изчислено, че общите им загуби от приемането на мораториума до 31 юли 2022 г. са 3 006 885 лв. или 1 537 395 евро. Към тази сума жалбоподателите претендират по още 24 066 лв. за всеки следващ месец след 31 юли 2022 г.

Българската страна оспорва тези претенции, като посочва, че липсва причинно-следствена връзка с установеното от ЕСПЧ нарушение, тъй като на 3 септември 2011 г. СОС е наложил обезпечителна мярка – забрана на сеч във въпросните имоти. В този смисъл забраната за сеч не следва единствено от мораториума, но и от наложената съдебна забрана. В допълнение към това, съгласно чл. 40З, ал. 1 ГПК в случай, че ревандикационният иск бъде отхвърлен, жалбоподателите биха могли да претендират обезщетение за всички претърпени вреди. Освен това жалбоподателите са могли да използват имотите за други стопански дейности, по подобие на останалите имоти оплакванията за които са отхвърлени от Съда в решението от 7 септември 2021 г. Останалите наследници също биха могли да претендират част от печалбите от стопанска дейност. На последно място, експертът, изготвил заключението, не е безпристрастен, бидейки дългогодишен служител на жалбоподателите.

ЕСПЧ на първо място изяснява, че жалбоподателите претендират вреди от невъзможността да извършват стопанска дейност по сеч в горите, спрямо които има висящо гражданско производство.

По отношение на периода, за който следва да бъдат обезщетени, Съдът отбелязва, че постановявайки основното решение по делото, не

е бил наясно с наложената от СОС обезпечителна мярка под формата на забрана на сеч, т.е. приел е, че забраната за стопанска дейност произтича единствено от приетия от Народното събрание мораториум. Въпреки това ЕСПЧ счита, че няма причина на настоящия етап да промени изводите си, че нарушението касае целия период. На следващо място Съдът припомня, че изискването за изчерпване на вътрешноправните средства не се отнася до предявените иски за справедливо обезщетение по член 41 от Конвенцията. Освен това, ревандикационното производство е висящо на първа инстанция от 2009 г. до настоящия момент. Едва след неговото приключване, след евентуално разглеждане на три инстанции, и ако решението е в тяхна полза, жалбоподателите биха могли да предявяват иск на основание чл. 403, ал. 1 ГПК. ЕСПЧ посочва, че ако на жалбоподателите бъде указана необходимостта да изчакат изхода на това дело, след което да инициират и следващо съдебно производство, те биха понесли прекомерна тежест, която не би била съвместима с ефективната защита на правата по Конвенцията.

Поради това Съдът приема, че следва да им присъди обезщетение за целия период, през който е в сила мораториума – от 18 ноември 2009 г. до настоящия момент. ЕСПЧ отхвърля и останалите възражения на българската страна и присъжда на жалбоподателите обезщетение за имуществени вреди в размер на 1 635 875 евро.

С оглед на факта, че националното производство, в което се решава въпросът за правото на собственост на жалбоподателите върху горите, все още е висящо, ЕСПЧ отбелязва уверенията на жалбоподателите, че всяко получено обезщетение ще бъде взето предвид след приключване на производството. По-конкретно, за да се предотврати неоснователното обогатяване на жалбоподателите от настоящото решение, Съдът постановява следното – ако националните съдилища в крайна сметка решат че жалбоподателите не са собственици на имотите или на някои от тях, те ще трябва да възстановят на държавата съответната част от присъденото обезщетение, в случай че то е изплатено междуременно.

ЕСПЧ постановява, че в рамките на три месеца от влизане в сила на настоящото решение държавата следва да заплати на жалбоподателите обезщетение в размер на 1 635 875 евро, като се има предвид горепосоченото условие, както и 184 евро за разходи и разноски в производството пред ЕСПЧ.

■ „А. Е. срещу България“

жалба № 53891/20

Решение от 23.05.2023 г.⁷

Нарушение на член 3 от Конвенцията Нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 3 от Конвенцията

Делото е свързано с разследването на твърденията, че жалбоподателката (А. Е.) е била жертва на домашно насилие – бита, ритана и душена от 23 годишен мъж, с който е съжителствала непостоянно. ЕСПЧ постановява, че е налице нарушение на член 3 от Конвенцията. Съдът намира, че приложимото законодателство не е осигурило адекватна реакция в случай на домашно насилие или на насилие, спрямо пострадали, които не са в състояние сами да инициират и водят съдебно производство като частни обвинители. В конкретния случай властите също не са предоставили на жалбоподателката адекватна защита. Съдът установява нарушение и на член 14 от Конвенцията поради това, че държавата не се справя адекватно със защитата на жените срещу домашно насилие.

Фактите и оплакванията

През м. септември 2018 г., малко след като навършва 15 г., жалбоподателката е имала връзка с 23-годишния Д. М., в чиито дом е отсядала периодично. Тя твърди, че Д. М. системно я биел.

След едно негово посегателство през м. септември 2019 г. тя бяга от него. Отива в болница, където ѝ е извършен преглед в спешен кабинет. Докторът, който я е прегледал, записва в медицинското свидетелство, че тя има травматични увреждания, които биха могли да са получени по начина и времето, описани от нея.

Социалните служби подават сигнал до прокуратурата за извършено престъпление срещу непълнолетно лице, описвайки този инцидент, както и няколко предишни побоя, като молят да бъде образувано досъдебно производство за престъпление от общ характер и прокуратурата да упражни правомощието си по чл. 49 от Наказателно-процесуалния кодекс.

След извършени предварителни проверки районният прокурор в гр. Костинброд отказва образуването на наказателно производство, посочвайки, че се касае за престъпление от частен характер, а именно лека телесна повреда, както и че не са налице предпоставките за образуване на наказателно производство. Подадените от А. Е. жалби

⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224778>

<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30985> - решението в превод на български език

пред Софийската окръжна прокуратура, Софийската апелативна прокуратура и Върховната касационна прокуратура са отхвърлени.

Пред ЕСПЧ жалбоподателката повдига оплаквания по член 3 (забрана на изтезанията, нечовешкото или унизително отношение или наказание) и член 14 от Конвенцията (забрана на дискриминацията).

Правото

ЕСПЧ посочва, че посегателствата, от които се оплаква жалбоподателката са достигнали необходимия праг на суровост, за да бъде приложим член 3 от Конвенцията. Освен че физическите наранявания са ѝ причинили болка и страдание, жалбоподателката е била непълнолетна по това време, вероятно в състояние на физическа и емоционална уязвимост, и е била зависима от предполагаемия си нападател. Нейното оплакване е в две посоки – от една страна се твърдят недостатъци на правната рамка, уреждаща намесата в случаи на оплаквания от домашно насилие, а от друга – липса на ефективно разследване на конкретните оплаквания.

По отношение на приложимото законодателство ЕСПЧ приема, че не е осигурило адекватна реакция в случай на домашно насилие или на насилие, спрямо пострадали, които не са в състояние сами да инициират и водят съдебно производство като частни обвинители. Макар да отчита като положителен аспект, че леките телесни повреди, нанесени в контекста на домашно насилие се преследват по общ ред, Съдът отправя критики към националните власти в следните насоки.

На първо място – критикува изискването за системност, което се възприема от националната съдебна практика като не по-малко от три акта на насилие. Съдът припомня, че домашното насилие може да възникне дори в резултат на едно-единствено посегателство. Той изтъква, че в този контекст често се наблюдава цикличност на подобно насилие, като с течение на времето се увеличават честотата, интензитета и опасността на деянията. Съответно, изискването за наличие на повтарящи се случаи на насилствено поведение като предпоставка за намеса на държавата, според него, не съответства на задълженията на властите да реагират незабавно на твърдения за домашно насилие и да проявяват специално старание в този контекст.

На второ място критикува изискването за трайно съжителство, което е налице тогава, когато и жертвата и извършителят, са пълнолетни и са живели заедно повече от две години. В случая жалбоподателката не е счетена за жертва на такова престъпление, тъй като е била непълнолетна и е оставала само за по няколко дни в дома на Д. М. Тези изисквания трудно могат да бъдат оправдани от гледна точка на задълженията на държавите по член 3 от Конвенцията в контекста на домашното насилие.

На трето място, Съдът отбелязва установения минимален праг по отношение на тежестта на нараняванията, за да започне производство от общ характер и на последно място – факта, че образуването на наказателно производство е оставено изцяло на преценката на прокурора в изключителни случаи, когато се касае за лека телесна повреда.

По отношение на приложението на законодателството в конкретния случай, ЕСПЧ счита, че жалбоподателката е попадала в

хипотезата на изключителния случай по чл. 49 НПК, в който прокуратурата е могла да упражни правомощията си служебно да образува наказателно производство. Твърденията са се отнасяли до сериозно насилие, което е причинило на жалбоподателката физическа болка и страдание и е предизвикало сериозен страх, което е обосновавало обществения интерес от наказателно преследване. В този смисъл те са изисквали подходяща официална реакция, включваща определени действия по разследването (например разследване на твърденията, разпит на жалбоподателката в специално защитено помещение от специално обучени специалисти без визуален контакт със заподозрения извършител, разпит на нейните приятели и проучване на криминалното минало на Д. М.). Освен това аргументът, че жалбоподателката е отказала да се подложи на гинекологичен преглед, Съдът намира за неадекватен, безчувствен, не зачитащ нейното достойнство, тъй като тя се е оплакала от физическо посегателство, а не от сексуално насилие.

На следващо място ЕСПЧ разглежда оплакването по член 14 във връзка с член 3 от Конвенцията. Съдът отбелязва, че това е третото дело срещу България (след *„Бевакуа и С. срещу България“* и *„У и други срещу България“*), по което е установено нарушение на Конвенцията, произтичащо от реакцията на властите на актове на домашно насилие срещу жени. Информацията, предоставена от жалбоподателката по настоящото дело, която включва статистически данни за домашното насилие, както и за насилието срещу жени в обществото в по-широк смисъл, показва конкретно, че в България жените са преобладаващите жертви на домашно насилие, както и че насилието срещу жени в България е най-високото в ЕС.

ЕСПЧ се позовава на изводите си относно приложимото законодателство във връзка с оплакването по член 3 от Конвенцията. Посочва, че макар и да не може да се твърди, че правната рамка като цяло е неадекватна спрямо проблема домашно насилие, начинът, по който разпоредбите са формулирани и тълкувани от компетентните власти, със сигурност е лишил редица жени, жертви на домашно насилие, от официално преследване и по този начин от ефективна защита. Липсата на официални изчерпателни статистически данни от страна на властите вече не може да се обяснява като пропуск от тяхна страна, като се има предвид степента на проблема в България и свързаното с него задължение да обръщат особено внимание на последиците от домашното насилие върху жените и да предприемат съответните действия. В допълнение, посочвайки, че ролята на ЕСПЧ не е да определя дали дадена държава следва да ратифицира или не международен договор, Съдът отбелязва, че отказът на българските власти да ратифицират Истанбулската конвенция може да се разглежда като показателен за степента на ангажираност на властите за ефективна борба с домашното насилие.

С оглед изложеното ЕСПЧ приема, че е налице нарушение на член 14 във връзка с член 3 от Конвенцията.

ЕСПЧ присъжда на жалбоподателката обезщетение за неимуществени вреди в размер на 10 000 евро, както и 3000 евро за разходи и разноски.

■ „А и други срещу България“ жалба № 28383/20

Решение от 09.05.2023 г.⁸

Нарушение на член 8 от Конвенцията

Делото касае оплакване относно продължителността на производството за връщане на синовете на първата жалбоподателка, проведено в България по реда на Хагската конвенция относно гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. ЕСПЧ установява нарушение поради продължилото почти единадесет месеца производство пред СГС и САС след като анализира отделните етапи, довели до забавяне и намира, че те не са били оправдани.

Фактите и оплакванията

Жалбата е подадена в ЕСПЧ на 2 юли 2020 г. от лица с двойно (българско и американско) гражданство (жалбоподателите), родени съответно през 1979, 2006 и 2012 г. Жалбоподателите са майка и нейните двама синове, които се оплакват по член 8 от Конвенцията от прекомерната продължителност на производството, водено от българските власти, свързано с връщането на децата при майка им.

Със заповед на съда на щата Флорида от 29 ноември 2018 г., издадена в бракоразводното производство между родителите, на бащата Х. е предоставено правото да доведе децата в България за определен период. След тази дата на родителите се предоставя съвместно упражняване на родителските права, като им се забранява да пътуват извън САЩ без съдебно разрешение или писмено споразумение между страните.

На 7 януари 2019 г. Х. не е върнал децата в САЩ и ги е задържал в България. На 17 януари 2019 г. съдът във Флорида е разпоредил връщането на децата и е постановил временно попечителство на майката и е прекратил правото на бащата на посещение. На 4 февруари 2019 г. майката е подала молба до властите на Съединените щати за връщане на синовете ѝ, съгласно Хагската конвенция относно гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. Искането е постъпило в Министерство на правосъдието на Република България на 21 февруари 2019 г.

Правото

ЕСПЧ посочва, че вътрешното двуинстанционно производство за връщане на децата, тогава на възраст дванадесет и седем години, е продължило

⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224562>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30966> - решението в превод на български език

приблизително единадесет месеца, включително шест месеца за постановяване на решение на първа инстанция, което надвишава шестседмичния срок, предвиден в член 11 от Хагската конвенция. Въпреки че този срок е инструктивен, продължителността на производството по настоящото дело не изглежда обективно оправдана.

Съдът анализира отделните етапи, довели до забавяне. Така например, необходими са били шест седмици, за да се предаде искането на Министерството на правосъдието за връщане на Софийския градски съд, който пък насрочва заседание след повече от два месеца. Изминал е и период от шест седмици, за да се изслуша най-голямото дете, тъй като Х не го е довел на първото заседание. Макар че впоследствие първоинстанционният съд е постановил решението си в срок от три седмици, което изглежда задоволително, страните са били уведомени едва месец по-късно. По мнение на Съда, предвид предмета на делото съдебната ваканция не може да служи като основателна причина за забавяне. Що се отнася до съдебния контрол на втора инстанция, макар че апелативният съд е можел да се произнесе в кратък срок след заседанията през ноември и декември 2019 г., не може да се установи никаква активност между 24 септември и 18 ноември 2019 г. Съдът не вижда как извършването на експертиза би могло да оправдае това забавяне, като се има предвид, че тази експертиза е могла да бъде извършена между 18 ноември и 9 декември 2019 г.

Съдът отбелязва също така, че окончателното решение на апелативния съд е изпълнено едва след осем месеца, главно поради молбите на Х за възобновяване на производството, които са довели до спиране на изпълнението на решението за връщане. Държавите не могат да бъдат упреквани, че са създали система за преразглеждане на окончателните решения, включително в разглежданата област. Въпреки това ВКС е разрешил спирането на изпълнението въз основа на чисто формални критерии. След това разглеждането на първата молба за възобновяване е отнело повече от три месеца, докато производството по молбата за връщане вече е продължило много повече от шестте седмици, указани в член 11 от Хагската конвенция. Освен това, Съдът критикува и факта, че ВКС, когато се е произнасял по втората молба за спиране на производството за връщане, отново въз основа на формални критерии, не е отдал значение на факта, че Х е подал новата си молба само два дни след първия отказ за възобновяване на производството от същия съд. По този начин, според Съда, ВКС неоснователно е спрял изпълнението на заповедта за връщане поне в контекста на разглеждането на тази втора молба.

ЕСПЧ отбелязва, че майката и по-малкият ѝ син действително са се събрали през април 2019 г., около четири месеца след образуването на производството по Хагската конвенция, период, който сам по себе си не може да изглежда неразумен. Въпреки това, в светлината на гореизложеното, както и на факта, че по-голямото дете се е върнало в дома на майка си едва около двадесет месеца след раздялата им, а двамата братя са били разделени в продължение на около шестнадесет месеца, при конкретните обстоятелства, Съдът намира, че властите не са разгледали делото по най-усърдния начин, изискван от член 8 от Конвенцията.

Съдът присъжда, съвместно на жалбоподателите, 15 000 евро за неимуществени вреди и 3 000 евро за разноски по делото, както и 4 500 евро за направени пътни разноски от майката на децата във връзка с прекомерната продължителност на производството.

■ „Кузманова и Иванов срещу България“ жалба № 56289/19

Решение от 09.05.2023 г.⁹

Решение по допустимост

Делото касае оплакване относно размера на обезщетението, определено за отчуждаване на земя по Закона за държавната собственост. ЕСПЧ обявява жалбата за недопустима. Съдът счита, че жалбоподателите не са обосנוвали достатъчно твърдението си, че компенсацията, изчислена съгласно Наредбата за реда за определяне на цени на земеделските земи, не е разумно свързана с пазарната стойност на тяхната отчуждена земя.

24

Фактите и оплакванията Делото касае оплаквания по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията (защита на собствеността) и член 13 от Конвенцията (право на ефективни правни средства за защита) относно размера на обезщетението, определено за отчуждаване на земя по реда на Закона за държавната собственост. През 2018 г. Министерският съвет отчуждава 7341 кв. м. земя, собственост на жалбоподателите. Определено им е обезщетение в размер на 2000 лв. (0.27 лв. на кв. м.) по реда на Наредбата за реда за определяне на цени на земеделските земи, тъй като е била налице една единствена друга сравнима сделка, което съгласно приложимите правила е недостатъчно. С окончателно решение от 17 април 2019 г. Върховният административен съд (ВАС) потвърждава решението на Министерския съвет, включително и размера на обезщетението.

Правото Приложимото национално законодателство и практика, както и критериите относно адекватността на обезщетение за отчуждаване съгласно Закона за държавната собственост са описани в решението „Костов и други срещу България“ (жалби № 66581/12 и № 25054/15, решение от 14 май

⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-225237>

Решението в обявено на 01 юни 2023 г.

2020 г.). В това решение Съдът е отбелязал, че отнемането на собственост без плащане на сума, разумно свързана с нейната стойност, обикновено би представлявало непропорционална намеса и че размерът на обезщетението трябва да бъде изчислен въз основа на стойността на имота към датата, на която собствеността върху него е била загубена. По това дело ЕСПЧ е приел, че са налице сериозни индикации, че пазарната стойност на земята на жалбоподателите вероятно е била много по-висока от обезщетението, изчислено съгласно Наредбата за реда за определяне на цени на земеделските земи. В настоящия случай, българската страна твърди, че определеното на жалбоподателите обезщетение е адекватно, посочвайки, че при единствената друга сделка, която би могла да се счита за сравнима, цената е по-ниска, а именно 0,10 лв. на кв. м. Освен това, собствениците на други отчуждени имоти в същата местност са получили обезщетение със сходен размер като определеното на жалбоподателите.

Жалбоподателите, от друга страна, се позовават на възложена от тях експертиза от 4 април 2022 г., и твърдят, че справедливото ниво на обезщетение за имуществото им би било 1,10 лв. на кв. м. Те представят и информация от сайтове на агенции за недвижими имоти и други издания за местния пазар на имоти, като предполагат около 0,80 лв. на кв. м средна цена на земеделска земя в Шуменска област.

ЕСПЧ счита, че експертният доклад и публикациите, представени от жалбоподателите, са твърде общи, не отчитат местоположението и характеристиките на земята, поради което те не са критерий, въз основа на който да се установи справедливата пазарна стойност.

ЕСПЧ приема, че жалбоподателите не са обосנוвали достатъчно твърдението си, че компенсацията, изчислена съгласно Наредбата, не е разумно свързана с пазарната стойност на тяхната отчуждена земя. Съответно, не може да се приеме, че намесата в правата на жалбоподателите по член 1 от Протокол № 1 е била непропорционална или че не са спазени изискванията на тази разпоредба. Това означава също, че жалбоподателите нямат защитимо оплакване по член 13 от Конвенцията. С оглед изложеното ЕСПЧ обявява жалбата за явно необоснована.

■ „Станеви срещу България“

жалба № 56352/14

Решение от 30.05.2023 г.¹⁰

Нарушение на член 2 от Конвенцията (процесуален аспект)

Делото касае невъзможността на жалбоподателите (майка и дъщеря) да получат обезщетение за неимуществените вреди, претърпени от смъртта на техния съпруг, съответно баща, починал при автомобилна катастрофа, след като било установено, че лицето, причинило произшествието, не може да носи наказателна отговорност. Съдът заключава, че липсата на каквото и да е обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите поради смъртта на техния близък, нито е резултат от прилагането на обща политика, нито резултат от пропуск на жалбоподателите да използват правилно съществуващите национални процедури. Това означава, че при конкретните обстоятелства по настоящото дело държавата-ответник не е осигурила средство, позволяващо подходящо обезщетение, както изисква член 2 от Конвенцията. Следователно е налице нарушение на позитивното процесуално задължение на държавата съгласно тази разпоредба.

Фактите

Г-н Станев (съпруг, съответно баща на жалбоподателите) починал от нараняванията си, получени на 21 август 2010 г. в автомобилна катастрофа. Първата жалбоподателка, която била със съпруга си в колата, бива тежко ранена. Срещу причинителя на произшествието, Х. Т., е образувано наказателно производство, като е установено, че той страда от биполарно афективно разстройство и по време на катастрофата е имал маниакален епизод и психотични симптоми.

На 15 юни 2011 г. прокурорът прекратява производството относно причинената смърт на г-н Станев, считайки че Х. Т. не може да носи наказателна отговорност, тъй като поведението му се дължи на неговото психично заболяване. На 26 юни 2011 г. жалбоподателите предявяват иск за непозволено увреждане срещу застрахователната компания, при която Х. Т. имал сключена застраховка „Гражданска

¹⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224961>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30963> - решението в превод на български език

отговорност“. Всеки от тях претендира по 150 000 лв. обезщетение за неимуществени вреди, понесени вследствие смъртта на техния съпруг и баща.

С решение от 23 юли 2012 г. Софийският градски съд присъжда на всеки от жалбоподателите 90 000 лв. Съдът отбелязва, че в момента на произшествието Х. Т. не е разбирал значението и свойството на поведението си и не е могъл да ръководи постъпките си, което означава, че самият той не може да носи наказателна или гражданска отговорност за действията си. Въпреки това неговият застраховател отговаря за настъпилите вреди на основание чл. 47, ал. 2 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), който е приложим по аналогия.

Застрахователната компания подава въззивна жалба. С решение от 14 март 2013 г. Софийският апелативен съд отменя решението на първоинстанционния съд и отхвърля исковете на жалбоподателите. Съдът приема за безспорно, че Х. Т. е застрахован и е причинил инцидента, при който е загинал г-н Станев. Той също така потвърждава, че по време на произшествието Х. Т. е бил неспособен, което означава, че настъпилите вреди не са по негова вина. Следователно презумпцията за вина, предвидена в чл. 45 от ЗЗД, не е приложима и той не може да носи отговорност. Това означава, че неговият застраховател, чиято собствена отговорност, както е уредена в чл. 226, ал.1 от Кодекса за застраховането от 2005 г. е „функционална“, също не носи отговорност.

Жалбоподателите подават касационна жалба. С окончателно определение от 10.03.2014 г. Върховният касационен съд не допуска касационно обжалване, посочвайки, че изводите на САС са правилни.

Съпругата на Х. Т. предявява иск срещу застрахователната компания и във връзка със собствените си наранявания. СГС ѝ присъжда обезщетение, но впоследствие САС отменя решението и отхвърля исковете. ВКС допуска касационно обжалване, разглеждайки на първо място въпроса относно отговорността на застрахователната компания за щети, причинени на пътя от лице, считано за „неспособно да разбира или да ръководи постъпките си“ по смисъла на от чл. 47, ал. 1 ЗЗД. Съдът приема, че застрахователят не носи отговорност, освен ако може да се установи, че лицето се е поставило в „неспособност“ по своя вина, или когато друго лице, упражняващо надзор, може да бъде държано отговорно по чл. 47, ал. 2 ЗЗД.

Съдът изрично отбелязва, че настоящата хипотеза не е обхваната и от отговорността на Гаранционният фонд, създаден съгласно Кодекса за застраховането от 2005 г. и препоръчва законодателят да предвиди такава отговорност.

Относно конкретния случай, ВКС приема, че презумпцията за вина на Х. Т. всъщност не е оборена, поради което осъжда застрахователната компания да заплати на г-жа Станева 80 000 лв.

Пред ЕСПЧ жалбоподателите се оплакват, че не са получили обезщетение за неимуществените вреди, претърпени вследствие смъртта на техния роднина. ЕСПЧ счита, че оплакването следва да бъде разгледано по член 2 от Конвенцията (право на живот).

Правото

В производството пред Съда са повдигнати възражения по допустимост. На първо място е оспорена приложимостта на член 2 от Конвенцията. На следващо място е твърдяна злоупотреба с правото на жалба поради непредоставяне на информация за делото, заведено от г-жа Станева. На трето място е повдигнато възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като жалбоподателите не са обжалвали постановлението за прекратяване на наказателното производство, не се предявили иски срещу Х. Т., не са потърсили обезщетение от Гаранционния фонд, и също така са пропуснали в производството срещу застрахователната компания да твърдят, че Х. Т. сам се е поставил в „неспособност“ по смисъла на чл. 47, ал. 1 ЗЗД.

ЕСПЧ отхвърля първите две възражения и присъединява третото към разглеждането по същество на оплакването. Разглеждайки жалбата по същество, ЕСПЧ отбелязва, че оплакванията на жалбоподателите се фокусират върху един от аспектите на член 2 от Конвенцията, а именно задължението на държавата да въведе ефективна система, позволяваща, в случай на неумишлено причиняване на смърт, предоставянето на подходящо гражданско обезщетение.

Жалбоподателите не са получили никакво обезщетение за смъртта на техния близък. Всъщност е очевидно, че действащата национална система, а именно задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ на водачите, допълнена от разпоредбите относно Гаранционния фонд, които да покрият случаи, в които застрахователят не носи отговорност, има за цел да гарантира обезщетение за всяка смърт на пътя, причинена от друго лице.

ЕСПЧ отбелязва аргумента на жалбоподателите, че в случая не са имали основание да оспорят прекратяването на наказателното производство. На следващо място Съдът посочва, че жалбоподателите са предприели най-очевидната и логична стъпка, а именно тази да предявят иск директно срещу застрахователната компания.

Накрая Съдът разглежда аргумента, че в производството срещу застрахователната компания жалбоподателите не са твърдели, че Х. Т. сам е причинил неспособността си да контролира или разбира действията в деня на произшествието.

ЕСПЧ не намира, че позицията на жалбоподателите в производството относно смъртта на г-н Станев е била неадекватна или че липсата на усърдие от тяхна страна е била причината за отхвърлянето на иска им. Основните аргументи на жалбоподателите, а именно, че невъзможността Х. Т. да носи наказателна отговорност не изключва автоматично отговорността на застрахователя и че презумпцията за вина не е била опровергана, са разумни и подходящи.

ЕСПЧ също така, позовавайки се и на изводите на ВКС, отбелязва, че отговорността на Гаранционния фонд не обхваща ситуации като настоящата.

В светлината на горните съображения, Съдът заключава, че липсата на каквото и да е обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите поради смъртта на техния близък, нито е резултат от прилагането на обща политика, нито резултат от пропуск на жалбоподателите да използват правилно съществуващите

национални процедури. Това означава, че при конкретните обстоятелства по настоящото дело държавата-ответник не е осигурила средство, позволяващо подходящо обезщетение, както изисква член 2 от Конвенцията. Следователно е налице нарушение на позитивното процесуално задължение на държавата съгласно тази разпоредба.

ЕСПЧ присъжда на жалбоподателите обезщетение за неимуществени вреди в размер на 12 000 лв. за всеки от тях, както и 2000 евро за разходи и разноски.

■ „Камал срещу България“ жалба № 21971/21

Решение от 25.05.2023 г.¹¹

Решение по допустимост

Делото касае оплакване, че евентуалното експулсиране на жалбоподателя в Сирия, ще го постави в риск да бъде третиран в разрез с изискванията на член 2, член 3 и член 8 от Конвенцията. Той твърди също така, че не разполага с ефективни вътрешноправни средства за защита. ЕСПЧ посочва, че в производството по обжалване на съответната заповед на директора на Държавна агенция за национална сигурност (ДАНС), ВАС, а впоследствие и АССГ, разглеждайки задържането на жалбоподателя, уточняват, че той не може да бъде експулиран в Сирия. Освен това властите не са предприели стъпки за действителното извеждане на жалбоподателя от страната. Съдът взема предвид и уверението на държавата, въз основа на получените данни от ДАНС, че жалбоподателят няма да бъде върнат в Сирия. ЕСПЧ взема предвид и законодателните промени в ЗЧРБ в сила от м. март 2021 г. Въз основа на тези обстоятелства, Съдът заключава, че жалбоподателят вече не е поставен в риск да бъдат нарушени правата му по член 2 и член 3 от Конвенцията, и обявява жалбата за недопустима.

Фактите и оплакванията

Жалбоподателят е лице без гражданство с палестински произход, родено в Сирия. Той бяга оттам през м. февруари 2013 г., и влиза на територията на България през м. юни 2013 г. През м. септември 2013 г. му е предоставен хуманитарен статут. Със заповед от

¹¹ Решението е обявено на 15 юни 2023 г.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-225544>

22 октомври 2015 г. на директора на ДАНС му е наложена принудителна административна мярка „експулсиране“ и е лишен от правото да пребивава и да влиза на територията на България за 5 години, тъй като е счетено, че представлява заплаха за националната сигурност. На 23 октомври 2015 г. жалбоподателят е задържан в специален център за настаняване на чужденци.

Той оспорва заповедта пред ВАС. В съдебното производство ДАНС представя извлечение от предложението за експулсиране на жалбоподателя и седем други доклада, съдържащи данни, че той е замесен в трафик на имигранти, които жалбоподателят и неговият адвокат са вербували. С окончателно решение от 30 май 2016 г. жалбата е отхвърлена. ВАС отбелязва, че макар в заповедта да не е посочена държавата, в която лицето ще бъде експулирано, разпоредбата на чл. 44а от Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) забранява експулсирането в държава, в която животът и свободата на лицето ще бъдат застрашени и той ще бъде изложен на опасност от преследване, изтезание или нечовешко или унижително отношение.

На 27 юни 2016 г. Административен съд София-град, разглеждайки по собствена инициатива законосъобразността на продължаващото задържане на жалбоподателя, отбелязал наличието на пречки за изпълнение на заповедта за експулсиране с оглед ситуацията в Сирия и го освобождава от центъра за задържане.

На 20 март 2019 г. Държавната агенция за бежанците отнема хуманитарния статут на жалбоподателя, като с окончателно решение от 3 ноември 2020 г. ВАС отхвърля жалбата му срещу решението на ДАБ.

В писмо от 26 ноември 2021 г. ДАНС уведомява Министерство на правосъдието, че заповедта от 22 октомври 2015 г. не подлежи на изпълнение поради изтичането на петгодишна давност и не е издавана нова заповед. В становището си по настоящето дело българската страна посочва, че жалбоподателят не може да бъде върнат в Сирия поради продължаващия конфликт, а също така властите нямат намерение да го експулсират или да издават нова заповед в този смисъл.

Жалбоподателят се оплаква, че евентуалното му експулсиране в Сирия, ще го постави в риск да бъде третиран в нарушение на член 2, член 3 и член 8 от Конвенцията. Той допълнително твърди, че няма вътрешноправно средство по член 13 от Конвенцията, с което да защити правата си по член 2, член 3 и член 8 от Конвенцията.

Правото ЕСПЧ посочва, че макар заповедта за експулсиране да не е отменена, ВАС в производството по нейното обжалване, а впоследствие и АССГ, разглеждайки задържането на жалбоподателя, уточняват, че той не може да бъде експулиран в Сирия. Освен това от данните по делото изглежда, че националните власти не са предприели стъпки за действителното извеждане на жалбоподателя от страната. Съдът, също така, взема предвид уверението на държавата, въз основа на получените данни от ДАНС, че жалбоподателят няма да бъде върнат в Сирия. ЕСПЧ обаче не възприема аргумента на правителството, че е изтекла 5-годишната

давност за изпълнение на заповедта, като се позовава на решението си по делото *O. D. c. Bulgarie*, жалба № 34016/18, §§ 39 и 52.¹²

На следващо място ЕСПЧ отбелязва законодателните промени в ЗЧРБ в сила от март 2021 г., с които е въведено изискването административният орган, който налага принудителна административна мярка експулсиране, да посочи и държавата, в която мярката ще бъде изпълнена. Новите правила също така съдържат допълнителни гаранции, че лицето няма да бъде върнато в държава, в която животът и свободата му са застрашени и той е изложен на опасност от преследване, изтезание или нечовешко или унижително отношение, а съдът, пред който заповедта се обжалва, може да спре нейното изпълнение.

ЕСПЧ посочва, че уверението на държавата, че жалбоподателят няма да бъде върнат в Сирия от една страна, и законодателните промени от друга, са достатъчни, за да счете, че жалбоподателят вече не е поставен в риск да бъдат нарушени правата му по член 2 и член 3 от Конвенцията. Следователно жалбата му в тази част е необоснована. С оглед заключението по отношение на член 2 и член 3 от Конвенцията, Съдът обявява за явно необосновано и оплакването по чл. 8 от Конвенцията. С оглед горното Съдът посочва, че жалбоподателят няма защитимо оплакване, поради което оплакването му по член 13 от Конвенцията е несъвместимо *ratione materiae* с Конвенцията, а жалбата в нейната цялост е недопустима.

¹² Там обаче ЕСПЧ не е отчетел, че чл. 285 АПК е приложим към заповедите, издавани по реда на ЗЧРБ, защото те са индивидуални административни актове и няма специална норма, която да изключва това.

■ „Осо срещу България“ жалба № 51056/21

Решение от 13.06.2023 г.¹³

Нарушение на член 8 от Конвенцията

Делото касае оплакване по член 8 от Конвенцията, свързано с процеса на вземане на решение и продължителността на съдебното производство за незабавно връщане на детето на жалбоподателя в страната на неговото обичайно местопребиваване - Швейцария. ЕСПЧ установява нарушение на член 8, тъй като САС не е изследвал възможността детето да се върне заедно с неговата майка, не е преценил и гаранциите, които могат да се дадат във връзка с опасността от нейното наказателно преследване в Швейцария. Производството освен това е продължило около седемнадесет месеца и половина.

Фактите и оплакванията

През 2014 г. жалбоподателят (г-н Джузепе Оссо) сключва брак с българската гражданка Г. О. Техният син Л. се ражда през декември 2014 г. в Обединеното кралство, където семейството живеело до преместването им в Швейцария през 2017 г. През м. юли 2019 г., докато майката и детето са на почивка в България, Г. О. информира жалбоподателя, че тя и Л. няма да се върнат в Швейцария. На 25 юли 2019 г. жалбоподателят иска връщането на детето съгласно Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. Българското правосъдно министерство, действащо като централен орган по Хагската конвенция, получава искането от швейцарския централен орган на 5 август 2019 г. и на 5 ноември 2019 г. е образувано производство пред Софийски градски съд (СГС). С психологическата експертиза се установява, че отделянето на Л. от майка му или баща му би довело до силни травматични последици за него. На 1 юли 2020 г. СГС постановява решение, с което разпорежда връщането на Л. в Швейцария.

С окончателно решение от 20 април 2021 г. Софийският апелативен съд (САС) отменя решението на СГС и отхвърля искането на жалбоподателя. Съдът отбелязва, че Л. е установил тясна емоционална връзка с жалбоподателя и ако детето остане да живее в България без баща си, това би довело до сериозни психологични последици. Въпреки това, завръщането на Л. в Швейцария без майка му би застрашило физическото и психологическото му развитие. В България е посещавал ежедневно детска градина, както и извънкласни дейности, докато в

¹³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-225224>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30995> - решението в превод на български език

Швейцария е ходил на ясла само два пъти седмично. Съществуващият конфликт между родителите се е отразил негативно върху емоционалното състояние на детето и способността му да се адаптира към средата в Швейцария.

На 7 октомври 2021 г. Районен съд – Троян, постановява привременни мерки и предоставя на Г. О. упражняването на родителските права до приключване на бракоразводното производство. С решение от 24 март 2022 г. бракът е прекратен, упражняването на родителските права е предоставено на майката и е определен режим на лични отношения с бащата. В момента делото е все още висящо пред Окръжен съд - Ловеч поради подадена от жалбоподателя жалба.

Пред ЕСПЧ жалбоподателят повдига оплаквания по член 6 § 1 и член 8 от Конвенцията. Съдът посочва, че оплакването по член 6 § 1 се обхваща от оплакването по член 8.

Правото ЕСПЧ релевира следните пропуски в преценката на САС, които обосновават нарушение на член 8 от Конвенцията. На първо място не са изследвани възможностите за връщане на Г. О. в Швейцария заедно с детето Л. Вместо това САС приема, че нежеланието ѝ да живее с жалбоподателя, както и конфликтът между тях са достатъчна пречка за връщането ѝ. По този начин автоматично се прегражда действието на механизма за връщане и цялата система по Хагската конвенция се поставя в зависимост от волята на отвличащия родител.

На второ място по отношение на риска от наказателно преследване на Г. О. в Швейцария, САС не отчита обяснението на адвоката на жалбоподателя, че швейцарските власти са били сезирани, защото отвличането съставлява престъпление, както и че жалбоподателят е изразил готовност да оттегли жалбата си, ако Г. О. изяви желание да се върне в Швейцария заедно с детето. САС не е в течение на обстоятелства, при които швейцарските власти са се опитвали на арестуват Г. О. Освен това при отказ на отвличащия родител да се върне поради риск от наказателно преследване, националните съдилища могат да разгледат защитни мерки под формата на доброволни ангажименти, които другият родител да поеме пред тях. Изглежда САС не е изследвал тази възможности.

Съдебното производство е продължило около седемнадесет месеца и половина, считано от датата, на която искането на жалбоподателя за връщане на Л. е постъпило в СГС, до датата на постановяване на окончателното решение по делото. Общата продължителност на производството надхвърля значително шестседмичния срок, указан в член 11 от Хагската конвенция.

С оглед изложеното Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял непропорционална намеса в правото си на зачитане на семейния живот, тъй като процесът на вземане на решение от САС, включително продължителността на производството по връщане като цяло, не е отговарял на процесуалните изисквания, присъщи на член 8 от Конвенцията.

Съдът присъжда на жалбоподателя 15 000 евро като

обезщетение за неимуществени вреди и 7 000 евро за разносните по делото.

■ „Кукавица срещу България“ жалба № 57202/21

Решение от 13.06.2023 г.¹⁴

Нарушение на член 8 от Конвенцията

Делото касае оплакване, че е нарушено правото на жалбоподателя на семеен живот съгласно член 8 от Конвенцията с оглед постановения отказ от българския съд да допусне незабавното връщане на малолетното му дете в производство по реда на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. ЕСПЧ приема, че е налице нарушение. Според Съда в анализа на САС липсват елементите, необходими за правилна преценка на най-добрия интерес на детето в светлината на член 8 от Конвенцията. Неговото решение не е достатъчно обосновано по отношение на наличието на „сериозен риск“ за връщането на детето в Германия и на възможностите той да бъде преодолян.

Фактите и оплакванията През август 2018 г. жалбоподателят (г-н Елвис Кукавица) сключва брак с българската гражданка В. К. Дъщеря им А. е родена през октомври 2018 г. в Германия, където живеело семейството. На 25 декември 2019 г. по време на престоя на семейството в България, В. К. информира жалбоподателя, че тя и детето няма да се върнат в Германия.

На 17 март 2020 г. жалбоподателят иска връщането на детето съгласно Хагската конвенция. Той също така се позовава на Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Европейския съвет от 27 ноември 2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и въпроси, свързани с родителската отговорност („Регламент Брюксел IIa“).

Министерство на правосъдието на Република България, действащо като централен орган съгласно Хагската конвенция, инициира производство от името на жалбоподателя пред СГС. На 18 януари 2021 г. СГС уважава молбата на жалбоподателя за връщане на дъщеря му в Германия. Той отбелязва, че завръщането на А. без майка

¹⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225225>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/31004> - решението в превод на български език

й би било неприемливо, тъй като представлява „сериозен риск“ за психологическото благополучие на А. Съдът обаче не прилага изключението по член 13, буква б) от Хагската конвенция, което му позволява да не разпорежи връщането на детето при наличието на „сериозен риск“, тъй като установил, че жалбоподателят е предприел „адекватни мерки“ по смисъла на член 11, параграф 4 от Регламент „Брюксел II а“.

Майката подава жалба и с окончателно решение от 25 май 2021 г. САС отхвърля искането на жалбоподателя. Макар да установява, че А. проявява безрезервна привързаност към жалбоподателя и е близка и с двамата си родители, САС счита, че разделянето на майката и детето е неприемливо и съществуването на такава възможност представлява „сериозен риск“ за завръщането на А. Жалбоподателят не бил наясно с отрицателните ефекти, които неговото контролиращо поведение има върху В. К. Съществуващият конфликт между родителите е квалифициран в приетата по делото експертиза като психическо насилие от страна на жалбоподателя към В. К. Подобна ситуация, която включва не просто обикновените неудобства за детето, свързани с неговото завръщане в държавата по обичайното местопребиваване, би била недопустима. САС също така не приема за „адекватни“ по смисъла на Регламент Брюксел IIa представените от жалбоподателя гаранции, тъй като не били съгласувани със съответните органи в другата държава, а поетото задължение да осигури отделно жилище на майката и детето, било направено под условие – в случай, че не им предостави предишното семейно жилище.

Пред ЕСПЧ жалбоподателят се позовава на член 6 § 1 и член 8 от Конвенцията.

Правото Съдът отхвърля възраженията на българската страна, че жалбоподателят не е поискал възобновяване на производството пред националните съдилища. Съдът отхвърля и възражението за злоупотреба с правото на жалба поради това, че не е предоставил информация за заведеното производство за родителски права в Германия и не е посочил дали не се е възползвал от възможността да поиска връщане на детето по член 11, параграф 7 или 8 от Регламент Брюксел IIa.

ЕСПЧ отбелязва, че неговата задача не е да замести националните власти при определянето дали е налице „сериозен риск“ при завръщането на детето. ЕСПЧ трябва да се увери дали тълкуването и приложението на разпоредбите на Хагската конвенция от страна на националните съдилища са осигурили защита на правата на жалбоподателя, гарантирани по член 8 от ЕКЗПЧОС. ЕСПЧ посочва, че анализът на САС е съсредоточен около въпроса относно последиците за детето от разделянето с майка й. Съдът счита, че решението на САС не е достатъчно мотивирано по отношение на факторите, които представляват изключение за незабавното връщане на детето. Жалбоподателят е предложил различни разрешения във връзка с идентифицирания риск за детето, произтичащ от конфликта между родителите. Също така се е опитал да осигури, че неговите предложения са правно обвързващи. САС е отбелязал, че те са свързани

с въпроса какво представляват „адекватни уговорки“. Затова по своята същност те са изисквали изричен и ясен отговор. САС не е разгледал дали са били налице възможни варианти майката да се върне с детето в Германия и двете да живеят отделно от ищеца. САС също така е посочил, че български съд би могъл да издаде разпореждане за „сигурно убежище“, а германски съд да издаде „огледална заповед“. Въпреки това не е коментирана готовността на жалбоподателя да предприеме действия, за да осигури, че неговите уговорки имат изпълнителна сила в Германия, нито на жалбоподателя са били дадени указания в тази връзка. САС е счел, че предложенията на жалбоподателя не са адекватни, тъй като не са били координирани с орган на другата държава членка, без да предоставя повече разяснения. Съдът не е дал отговор и на искането му за определяне на привременна мярка за защита на детето, или за указания в тази насока.

Според ЕСПЧ в анализа на САС липсват елементите, необходими за правилна преценка на най-добрия интерес на детето в светлината на член 8 от Конвенцията. Неговото решение не е достатъчно обосновано по отношение на наличието на „сериозен риск“ за връщането на А. в Германия и на възможностите той да бъде преодолян. Поради това ЕСПЧ постановява, че е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

Съдът присъжда на жалбоподателя 15 000 евро обезщетение за неимуществени вреди, както и 8 200 евро за разходи и разноски, направени в националното производство и в производството пред него.

■ „Жаблянов срещу България“ жалба № 36658/18

Решение от 27.06.2023 г.¹⁵

**Няма нарушение на член 10 от Конвенцията
(шест на един гласа)**

Делото касае отстраняването на жалбоподателя като заместник-председател на Народното събрание вследствие няколко негови изявления, по-конкретно коментари при обсъждане на Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество между Република България и Република Македония, прекъсване на обявена минута мълчание на 1 февруари 2018 г. в памет на жертвите на комунистическия режим, както и предполагаемата изразена от него позиция в публикувана от БСП декларация, че „Народният съд“ е бил необходим на съюзническите сили по време на Втората световна война и е бил „необходимо и неизбежно военновременно

¹⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225225>
<https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/30983> - решението в превод на български език

правосъдие“. ЕСПЧ посочва, че в случая е под въпрос дали е налице намеса в правата на жалбоподателя, като се има предвид, че длъжността, от която е отстранен е политическа. Дори да е налице намеса, след като обсъжда естеството на въпросните изявления, контекстът, в който българските власти са реагирани на тях, и естеството на мярката, ЕСПЧ постановява, че тя е обоснована. С шест срещу един гласа, ЕСПЧ приема, че не е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

**Фактите и
оплакванията**

Жалбоподателят е бил народен представител в Народното събрание от листата на Българската социалистическа партия (до м. април 1990 г. — Българската комунистическа партия). През януари 2018 г. той е избран за един от петте заместник-председатели на Народното събрание. На 20 февруари 2018 г. осемдесет и един народни представители, предимно от политическа партия ГЕРБ, предлагат жалбоподателят да бъде освободен от длъжността заместник-председател на Народното събрание. Позовавайки се на три инцидента, те твърдят, че е налице системно превишаване на правата по смисъла на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание. Предложението бива прието със 110 гласа „за“ и 71 гласа „против“.

Твърдяното превишаване на неговите права касае три инцидента от м. януари и м. февруари 2018 г.

На заседание на 18 януари 2018 г. Народното събрание обсъжда предложение на правителството за ратифициране на Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество между Република България и Република Македония, сключен през август 2017 г. между България и (тогавашната) Бивша югославска република Македония. Жалбоподателя критикува договора, посочвайки, че е „търгашество от най-ниска проба“, „недоносче“ и „измишльотина“.

На 1 февруари 2018 г. жалбоподателят прекъсва обявената минута мълчание, предложена от ГЕРБ в памет на жертвите на комунистическия режим, по-специално хилядите хора, осъдени на смърт, доживотен затвор и дълги срокове лишаване от свобода от „Народния съд“.

В декларация, публикувана на 13 февруари 2018 г. в знак на протест срещу провеждането на факелно шествие в памет на генерал-лейтенант, убит в София от комунистически партизани на 13 февруари 1943 г., Българската социалистическа партия обявява, *inter alia*, че „Народният съд“ е бил необходим на съюзническите сили по време на Втората световна война и е бил „необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“. Малко след публикуването на декларацията пресцентърът на партията уточнява, че изпълнителното ѝ бюро не е одобрило нейния текст, а само е поискало да бъде подготвена. В телевизионно интервю, дадено два дни по-късно, председателят на парламентарната група на партията заявява, че

изявлението за „Народния съд“ не представлява официалната позиция на партията и че публикуването на декларацията с „неуместното“ изречение за този съд е било „недоразумение“, но отказва да отговори дали жалбоподателят неговия автор.

В последващата процедура по гласуване на предложението за освобождаване от длъжност, на жалбоподателя е дадена думата за лично изказване и той не отрича авторството на декларацията. Формулираните след това тези и стил, наподобяват тези в декларацията.

В становището пред Съда жалбоподателят отрича да е автор на коментираната квалификация, но заявява, че въпреки това е против „едностранчивите оценки“ за „Народния съд“.

Впоследствие Конституционният съд отхвърля искането за обявяване за противоконституционно отстраняването на жалбоподателят от поста заместник-председател на Народното събрание. КС намира, че жалбоподателят е нарушил „системно“ правомощията си, като приема, че тази квалификация няма чисто количествено измерение. КС посочва, че в един закон намират израз синтезираните от представителите ценности, от името на титуляря на държавна власт – народа, и всяко действие в несъответствие със закон, в този смисъл, би могло да носи белезите на посегателство върху системата на закрепените в правото ценности на обществото.

Пред ЕСПЧ жалбоподателят повдига оплакване по член 10 от Конвенцията.

Правото По отношение на възражението на правителството за несъвместимост на жалбата *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по силата на член 17 от Конвенцията, ЕСПЧ приема, че преценката на този въпрос изисква позадълбочен анализ на естеството на действията и изявления и на контекста, в който са направени. Поради това намира, че оплакването не може да бъде намерено за несъвместимо *ratione materiae* на основание член 17, която разпоредба по-скоро ще влезе в сила при анализа на това дали отстраняването на жалбоподателя от поста му е било „необходимо в демократичното общество“.

В анализа си по същество, на първо място ЕСПЧ обсъжда дали е налице намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване. Съдът припомня общия принцип, че обхватът на такава мярка – отказ за назначаване на длъжност или отстраняване от длъжност – трябва да се определи, като се разглежда в контекста на фактите по делото и на съответното законодателство. В настоящия случай от особено значение е, че длъжността на жалбоподателя е била по-скоро политическа, отколкото професионална. Когато става въпрос за професионални длъжности отстраняването или временното отстраняване от тези длъжности и дори отказите за назначаване на тях, които явно или скрито са свързани с изявления на заемащите длъжността или на кандидатите, консистентно се разглеждат като намеса в правото им на свобода на изразяване. От значение е, че въпросните длъжности се ползват с някакъв вид стабилност или продължителност на мандата и че заемането им се обуславя главно от наличието на определена професионална квалификация. Тези аргументи не могат автоматично

да бъдат пренесени върху политическите длъжности. Последните по правило са нестабилни по своята същност и заемането им често се обуславя не само от притежаването на определени квалификации, но и от наличието и изразяването на възгледи, които съвпадат с възгледите на политическата партия, на която е предоставено правото да заема такава длъжност.

Жалбоподателят е заемал съответната длъжност като представител на парламентарната си група, а не в лично качество. Той може да го загуби автоматично, ако бъде изключен от тази група, и може да бъде изключен от нея по искане на групата, без да е необходимо тя да обосновава решението си.

С оглед изложеното ЕСПЧ посочва, че би могло да се постави под въпрос дали освобождаване на жалбоподателя от длъжност е представлявало намеса в правото му на свобода на изразяване. Въпреки това счита, че не е необходимо да се решава този въпрос, тъй като дори да се приеме, че случаят е такъв, намесата е оправдана.

ЕСПЧ приема, че отстраняването на жалбоподателя от длъжност е „предвидено в закона“. Съдът уточнява, че не е следваща инстанция и не може да оспорва начина, по който националните съдилища са тълкували и прилагали вътрешното право, освен в случаите на flagrantly нарушение или произволно тълкуване и/или прилагане. ЕСПЧ посочва, че мнозинството от българския КС обяснява достатъчно подробно защо е на мнение, че действията на жалбоподателя – поспециално второто и третото му изявление – са подведени под хипотезата на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание от 2017 г.

На следващо място Съдът приема, че отстраняването на жалбоподателя от длъжност е целяло да защити „морала“ и „правата на другите“, между които съществува естествена връзка.

На трето място Съдът обсъжда дали неговото отстраняване е било „необходимо в едно демократично общество“. ЕСПЧ съсредоточава анализа си върху същността на необходимостта от ограничението, а не върху въпроси, свързани с процедурата, тъй като жалбоподателят не се оплаква от липсата на процесуални гаранции.

Съдът коментира характера на изявленията. По отношение на първото изказване ЕСПЧ посочва, че термините „търгашество от най-ниска проба“, „недоносче“ и „измишльотина“ са язвителни, но в никакъв случай не представляват реч на омразата или антидемократична реч. Освен това самият КС не коментира изобщо този случай.

С оглед на контекста, в който е направено, второто изказване — настояването на жалбоподателя „жертвите на фашизма“ в България да бъдат почитани заедно с жертвите на комунистическия режим, изречено точно в момента, в който народните представители са се изправили на крака за минута мълчание в памет на жертвите на комунистическия режим и без да е дадена думата на жалбоподателя, може да се разглежда като омаловажаване на жертвите на комунистическия режим и като противоречащо на ценностите, залегнали в основата на Конвенцията. Поради това то не заслужава засилената защита, която обикновено се предоставя на изразяването на мнение по въпроси от обществен интерес. Жалбоподателят прави

изявлението на 1 февруари – денят, посветен на възпоменанието на всички жертви на комунистическия режим, говори в качеството си на представител на политическа партия, която е наследник на партията, управлявала през целия период на комунистическия режим и която е най-отговорна за създаването и функционирането на „Народния съд“. Изявлението му е предшествано от реч, в която той възхвалява политическото насилие, в което тази партия е участвала в миналото, подигравателно е спрямо народния представител, предложил минутата мълчание, и неговата оценка за „Народния съд“, защитава тезата, че този съд е бил мярка, напълно оправдана от решенията на съюзниците през Втората световна война, и на практика категоризира всички осъдени от него хора като „хитлери“, „военнопръстъпници“ и „фашисти“.

По отношение на третото изявление Съдът посочва, че първият въпрос е дали то може да бъде приписано на жалбоподателя. Към момента на публикуване на декларацията, жалбоподателят е член на изпълнителното бюро на неговата партия, а изразената в декларацията позиция, от която бюрото почти веднага се дистанцира, съвпада по съдържание и стил с възгледите за „Народния съд“, които жалбоподателят изразява както малко преди това – на 1 февруари 2018 г., така и малко след това, в отговор на журналистически въпрос на 15 февруари 2018 г. На второ място стои въпросът как може да бъде характеризирано това изказване. ЕСПЧ съсредоточава анализа си, както прави и българският Конституционен съд, върху ролята на „Народния съд“ в историята на България и върху начина, по който този извънреден съд се възприема в страната след падането на комунистическия режим. ЕСПЧ посочва, че „Народният съд“ е бил съд, противоречащ на най-основните изисквания за справедлив процес, и се възприема в България като неразривно свързан с репресиите, извършени от комунистическия режим. От това следва, че всяко категорично и цялостно оправдаване на този съд може да се разглежда като противоречащо на основните ценности на Конвенцията. Всъщност Съдът последователно е подчертавал важното място, което заема в едно демократично общество правото на справедлив съдебен процес. Именно във връзка с този аспект на казуса, член 17 от Конвенцията играе важна роля, насочвайки преценката за необходимост от намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване.

Изявлението – направено от името на политическа партия, чийто предшественик е носил значителна отговорност за създаването и функционирането на „Народния съд“ – няма никакъв нюанс; то представлява категорично и цялостно оправдаване на този съд, без да се признава, че той е бил създаден и е функционирал в нарушение на основните изисквания за справедлив процес и е издал хиляди произволни присъди и решения срещу политически противници, много от които са довели до незабавни екзекуции. Изявлението не е направено и в разгара на събитията; то е в писмен вид и по всичко личи, че формулировката му е съвсем съзнателно подбрана. От това следва, че изявлението не заслужава засилената защита, която обикновено се предоставя на изразяването на мнение по въпроси от обществен интерес.

Според ЕСПЧ необходимостта на отстраняването на жалбоподателя трябва да се оцени в контекста на събитията в България след Втората световна война и последвалото за няколко десетилетия тоталитарно комунистическо управление. Той подчертава, че предвид близкото минало, държавите, които са преживели комунистически репресии и жестокости, имат специална морална отговорност да се дистанцират от тях. Въпреки че „Народният съд“ е функционирал преди повече от седемдесет години, едва ли може да се каже, че изявленията за него в България имат само историческо значение. Следователно изминалото време не е направило неподходящо българските власти да реагират под някаква форма на изявлението на жалбоподателя.

По отношение на тежестта на предполагаемата намеса, ЕСПЧ посочва, че имайки за цел да регулира достъпа до политическия процес на най-високо равнище, тази мярка е по-скоро превантивна, отколкото наказателна по своя характер. Освен това освобождаване не е имало дългосрочни последици за жалбоподателя, въпреки че е свързана с намаляване на заплатата. Жалбоподателят не е загубил мандата си на депутат и не е бил възпрепятстван да разпространява възгледите си. Политическата му партия е можела и е посочила друг заместник-председател на парламента.

В светлината на всички горепосочени фактори – естеството на въпросните изявления, контекстът, в който българските власти са реагирали на тях, и естеството на мярката – твърдяната намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване може да се разглежда като „необходима в едно демократично общество“. Съдът приема, с шест срещу един гласа, че не е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

■ Приятелски споразумения и едностранни декларации

След одобряване на приятелски споразумения за изплащане на обезщетение на жалбоподателите Съдът заличи от списъка на делата жалба № 52550/20 („Стоилов срещу България“)¹⁶, жалба № 64387/14 („Стоянов и Табаков срещу България № 2“)¹⁷, жалба № 40631/20 („Ахмедов срещу България“)¹⁸ и жалби № № 31163/18 и 40060/18 („Маркова и други срещу България“)¹⁹, и жалба № 50986/16 („Стефанов и други срещу България“)²⁰.

Съдът одобри представените едностранни декларация и заличи от списъка на делата жалба № 73086/12 („Георгиев срещу България“)²¹ и жалба № 27026/16 („Тимотей Моторс ЕООД срещу България“)²².

¹⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-224400>

¹⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-224436>

¹⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225400>

¹⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225334>

²⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-224397>

²¹ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-224393>

²² <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-225624>

ЕСПЧ заличи от списъка на делата жалба № 46067/16 г. („Янкабаков срещу България“)²³ поради нейното оттегляне след предприети от българската страна действия. Съдът заличи от списъка на делата и жалба № 37273/20 („Георгиеви срещу България“)²⁴, приемайки, че жалбоподателите не поддържат жалбата.

²³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224396>

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-224860>